

Sisällys

Esipuhe 11

Erikoismerkit, lyhenteet ja merkintätavat 13

Osa 1 Kirjan ja sen teoriataustan esittely

1. JOHDANTO 17
2. KIELENKÄYTÖN MONINAISUUS JA KIRJAN ESIMERKISTÖ 24
3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT 29
 - 3.1 Kielioppi ja tämän kirjan ala ja ote 29
 - 3.2 Kielisysteemistö ja merkitysten tuottaminen 34
 - 3.3 Kielen metafunktiot 40

Osa 2 Lauseopillisen analyysin lähtökohdat

4. ANALYYSIN PERUSTEET 51
 - 4.1 Perustyytit ja risteymät 51
 - 4.2 Argumentointi 55
 - 4.3 Lausemerkitykset 60
5. SANALUOKISTA 65
 - 5.1 Nominitt 66
 - 5.2 Verbit 73
 - 5.3 Partikkelit (osittain taipuvat ja taipumattomat sanat) 79
 - 5.4 Kohti lauseoppia 83
6. LAUSEOPIN YKSIKÖT 84
 - 6.1 Lauseen yksiköt koostumissuhteessa 84
 - 6.2 Erilaisia lauseita 91
 - 6.3 Lauseketyypit 95
 - 6.4 Interpersoonaiset ja tekstuaaliset lausekkeet 102
 - 6.5 Lauseen analyysin ulkopuolelle jäävät lauseen osat 104
 - 6.6 Puheen ja kirjoituksen yksiköt 104

Osa 3 Perinteinen lauseenjäsenitys

7. NOMINAALISET LAUSEENJÄSENET: YLEISKUVA JA PERUSKÄSITTEET 111

- 7.1 Yleiskuva lauseenjäsenistä 111
- 7.2 Kieliopilliset vs adverbiaalinen sijat 114
- 7.3 Tarkoitteiden jaottomuus ja jaollisuus 116

8. SUBJEKTI 121

- 8.1 Perussubjekti (p-subjekti) 121
- 8.2 Genetiivisubjekti (g-subjekti) 125
- 8.3 Eksistentiaalilauseen subjekti (e-subjekti) 132
- 8.4 Infinitiivisubjekti ja referatiivinen lauseenvastike subjektina 144
- 8.5 Lausesubjekti 145
- 8.6 Yhteenvedo eri subjekteista 148
- 8.7 Subjektittomat lausetyypit 149

9. OBJEKTI 154

- 9.1 Toiminnan kohteena tai tuloksena oleva NP-objekti 155
- 9.2 Muut NP-objektit 162
- 9.3 InfP ja lauseenvastike objektina 168
- 9.4 Lauseobjekti 172

10. PREDIKATIIVI 174

- 10.1 Luokituspredikatiivi 175
- 10.2 Kongruenssivaihtelut luokituspredikatiivissa 186
- 10.3 Identiteettipredikatiivi 193
- 10.4 Muut NP- ja AP-predikatiivit 200
 - 10.4.1 Genetiivimuotoinen predikatiivi 200
 - 10.4.2 Abstraktisubstantiivi predikatiivina 201
 - 10.4.3 Superlatiivinen asenneadjektiivi predikatiivin edussanana 203
 - 10.4.4 Yksilöllinen subjekti ja monikollinen inkluusio-predikatiivi 204
 - 10.4.5 Vertailua ilmaiseva adjektiivi predikatiivina 206
 - 10.4.6 Määrää ja kellonaikaa ilmaisevat predikatiivit 208
- 10.5 Lausepredikatiivi 209
- 10.6 Infinitiivi- ja lausesubjektia täydentävä predikatiivi 210
- 10.7 Subjektittomat predikatiivit 212

11. ADVERBIAALI 217

11.1 Predikatiiviadverbiaali 218

11.2 Objektinsijainen määrän adverbiaali eli osma 219

12. APPOSITIO JA LAUSEEN LISÄYKSET 222

12.1 Appositio 222

12.2 Lauseen lisäys 226

12.2.1 Puhuttelulisäys 226

12.2.2 Muut lisäykset 227

YHTEENVETO LUVUISTA 6–12 230

Osa 4 Kohti hienojakoisempaa, funktionaalista lauseenjäsennystä

13. LAUSEEN TEKSTUAALINEN JÄSENNYS 235

13.1 Teema ja annettuus 235

13.2 Teemana 1. tai 2. persoona 238

13.3 Tekstuaalista jäsenystä mutkistavat seikat 240

13.3.1 Orientoiva sivuteema 240

13.3.2 Sivuteema ja 1. tai 2. persoona 242

13.3.3 Interpersoonaisen jäsennyksen vaikutus teemaan 243

13.3.4 Teema ja projektio 244

14. LAUSEEN INTERPERSOONAINEN JÄSENNYS 249

14.1 Interaktiiviset lausetyypit 250

14.1.1 Peruskäsitteet 250

14.1.2 Lausetyyppien merkitys 251

14.1.3 Interaktiivinen kompleksisuus kieliopillisena metaforana 258

14.1.4 Lausetyypit julkisissa teksteissä 260

14.1.5 Diskurssitoiminto 273

14.2 Polaarisuus ja modaalisuus 276

14.2.1 Modaalisuuden lajeja 278

14.2.2 Modaaliset lausetyypit 285

14.2.3 Muut modaalisuuteen tai sen rajoihin kuuluvat ilmiöt 287

15. LAUSE REPRESENTAATIONA 293

- 15.1 Materiaalinen eli aineellinen lause 300
 - 15.1.1 Transitiivinen materiaalinen lause 300
 - 15.1.2 Intransitiivinen materiaalinen lause 303
 - 15.1.3 Materiaalinen lause, jossa on TÄSMENNYS 305
 - 15.1.4 Johtimien vaikutus materiaalisiin lauseisiin 307
- 15.2 Kommunikaatiolause 310
- 15.3 Mentaalinen lause 315
- 15.4 Relationaaliset eli suhdelauseet 319
 - 15.4.1 Luokitteleva ja identifioiva yhdistämislause 320
 - 15.4.2 Verbillä ilmaistu suhde 331
 - 15.4.3 Sijaintilause 333
 - 15.4.4 Olotilalause 335
- 15.5 Muut, suppeakäyttöiset lausetyypit 337
 - 15.5.1 Eksistentiaalilause (e-lause) 337
 - 15.5.2 Kvantifioiva eksistentiaalilause 341
 - 15.5.3 Omistuslause 344
 - 15.5.4 Määritelmä- ja nimeämislauseet 347
 - 15.5.5 Alkuperää tai aihetta ilmaiseva lause 350
 - 15.5.6 Kokijalause 351
 - 15.5.7 Tilalause 354
- 15.6 Passiivin vaikutus ydinrooleihin 356
- 15.7 Representatiivinen metafora ja sen tekstuaalinen motivointi 359

16. ADVERBIAALIEN MERKITYSTEHTÄVIÄ 366

- 16.1 Interpersoonaiset adverbiaalit 368
- 16.2 Representatiiviset adverbiaalit 374
- 16.3 Tekstuaaliset adverbiaalit eli konnektiivit 397
- 16.4 Representatiivisten ja interpersoonaisien adverbiaalien kytkeytyvyys 407

Osa 5 Lausetta pienemmät ja laajemmat kokonaisuudet

17. LAUSEKKEISTA JA MUISTA LAUSEEN OSISTA TARKEMMIN 411

- 17.1 Verbilauseke (VP) 411
- 17.2 Substantiivilauseke (NP) 426
- 17.3 Adjektiivilauseke (AP) 435

- 17.4 Nominaalinen lauseke (NomP) 446
- 17.5 Pre-/postpositiolauseke (PP) 446
- 17.6 Adverbilauseke (AdvP) 448
- 17.7 Partisiippilauseke (PartisP) 453
- 17.8 Infinitiivilauseke (InfP) 454
- 17.9 Lauseenvastike (LV) 456
- 17.10 *Kuin*-lauseke 458
- 17.11 Lauseke-, sana- ja morfeemikompleksit 459

18. LAUSEKOMPLEKSIT 464

- 18.1 Perinteinen ja funktionaalinen käsitys lausekomplekseista 465
- 18.2 Parataksis (rinnastus) ja hypotaksis (adverbiaali-lauseella ilmaistu alistus) 468
 - 18.2.1 Parataksis: syntaktisesti samanarvoiset, rinnasteiset lauseet 469
 - 18.2.2 Hypotaksis: hallitseva lause ja adverbiaalilause 472
- 18.3 Projektio 480
 - 18.3.1 Suora esitys 483
 - 18.3.2 Epäsuora esitys 487
 - 18.3.3 Sekaesitys: suoran ja epäsuoran esityksen välimuotoja 494
 - 18.3.4 Puhekielen *et(tä)*-konjunktio kirjoituksissa 497
- 18.4 Lausekkeeseen liittyvä lause 501
 - 18.4.1 Lausekkeeseen liittyvä *että*-, *kuin*- ja interrogatiivi lause 502
 - 18.4.2 Relatiivilause 508
- 18.5 Lause lauseenjäsenenä ~ lauseenjäsenen tilalla 515
 - 18.5.1 (Se +) *että*-lause ja interrogatiivilause lauseen-jäsenen tilalla 517
 - 18.5.2 Nominaalinen relatiivilause 527
 - 18.5.3 Muut lauseet lausekkeen tilalla 530
- 18.6 Muut lauseiden väliset suhteet 531
 - 18.6.1 Lauseeseen liittyvä *mikä*-kehyslause 531
 - 18.6.2 Parenteettinen lauselisäys 532
- 18.7 Tukipronominillinen vs paljas *että*-lause 533
 - 18.7.1 Projektioon liittyvät tukipronominilliset *että*-lauseet 534
 - 18.7.2 Tukipronominilliset ei-projisoidut *että*-lauseet 538
 - 18.7.3 Vaihtelevasti paljaat tai tukipronominilliset *että*-lauseet 541

19. TEKSTIN KOHEESIO ELI SIDOKSISUUS 546

19.1 Sidoksisuuden määrittely 546

19.2 Kieliopilliset sidokset 550

19.2.1 Viittaussuhteet tekstissä 550

19.2.2 Tekstuaalinen ellipsi 574

19.2.3 KytKentä 577

19.2.4 Yleisverbiin pohjautuva lauserakenne 580

19.2.5 Pronominimaiset adjektiivit ja partisiipit 582

19.2.6 Vertailun ilmaukset 582

19.3 Leksikaaliset sidokset 583

19.3.1 Appellatiivistus 584

19.3.2 Tarkoitteen uudelleen luokittelu 585

19.3.3 Samaviitteiset toisiinsa merkityssuhteessa olevat sanat 586

19.3.4 Leksikaalinen toisto 588

19.3.5 Kertaus 590

19.3.6 Pohdintaa sanaston yleisestä vaikutuksesta tekstin sidoksisuuteen 593

19.4 Ensimmäisen, toisen ja nollapersoonan sekä tempuksen toisto 597

19.5 Koheesio, tekstuuri ja koherenssi 599

Lopuksi 606

Liite 1: Nominien taivutus 608

Lähteet 609

Asiahakemisto 631